

ERGEN EBEVEYNLERİNİN MADDE KULLANIM BOZUKLUĞU SORUNUNA İLİŞKİN ALGISI

THE PROBLEM OF SUBSTANCE USE DISORDER IN THE PERCEPTION OF PARENTS OF ADOLESCENTS

Doç. Dr. Özge Sanem ÖZATEŞ GELMEZ

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,
sanemozge@gmail.com

Ankara / Türkiye

ORCID: 0000-0002-5990-4480

ÖZET

Madde kullanım bozukluğu sorunu, toplumun tüm kesimlerini etkileyen ve ergenler açısından da riskleri değerlendirilmesi gereken çok boyutlu sosyal bir sorundur. Okullarda, soruna yönelik ailelerin farkındalığını artıracak önleyici eğitimlerin yaygınlaştırılması önemlidir. Bu çalışma kapsamında Ankara’da bir ortaokulda madde kullanım bozukluğu sorununa dair ebeveynlere yönelik gerçekleştirilen seminer öncesinde katılımcıların görüşlerini ortaya çıkartmaya yönelik olarak bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada sosyo-demografik anketin yanı sıra Polat ve Kök (2019) tarafından geliştirilen “Toplumda Madde Bağımlılığı Algısı Ölçeği” kullanılarak ebeveynlerin, madde kullanım bozukluğu sorununda “bireysel koşullar ve ailenin etkisi”, “çevre ve toplumun etkisi”, soruna ilişkin “toplumsal duyarlılık” ve “kurumsal duyarlılık ve mücadele” konusundaki görüşleri ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların büyük bölümünün yakın çevrelerinde madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan birinin bulunmamasına rağmen madde kullanım bozukluğu sorununu kendi çocukları için bir tehdit olarak değerlendirdikleri ve tüm katılımcıların, bu sorununa ilişkin olarak okullarda kendilerine yönelik eğitimlerin düzenlenmesi gerektiğini belirttikleri görülmüştür. Ebeveynlerin, madde kullanımında psikolojik sorunların, ailenin, arkadaş çevresinin, sosyal medyanın önemli bir etkisi olduğuna yönelik değerlendirmelerine ulaşılmıştır. Katılımcılar kamu kurumlarında, yerel yönetimlerde ve sivil toplum örgütlerinde madde kullanım bozukluğu tedavisine ve madde kullanımıyla mücadeleye yönelik olarak yürütülen çalışmaların kamuoyuyla paylaşılması, bu konuda yurttaşlardan gelen talep ve şikayetlerin dikkate alınması gerektiğini vurgulamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Madde kullanım bozukluğu, toplumsal algı, ergenlik, ebeveynlik, nicel araştırma

ABSTRACT

Substance use disorder is a multidimensional social problem that affects all society and risks of the problem should be evaluated for adolescents. It is important to conduct preventive trainings in schools that will increase the awareness of families about the problem. In this study, a research was conducted to reveal the opinions of the parents of secondary school age adolescents in Ankara before the seminar for parents on the problem of substance use disorder. In addition to the socio-demographic questionnaire, the "Perception of Substance Addiction Scale" developed by Polat and K k (2019) was used in the study, and parents were asked individual conditions and the effect of the family, environment and society and social sensitivity and institutional sensitivity and struggle. As a result of the research, although the majority of the participants did not know a person with substance use disorder in their immediate environment, they considered the substance use disorder problem as a threat to their children and all the participants stated that training should be organized for them in schools regarding this problem. It has been reached that parents evaluate that psychological problems, family, friends and social media have a effect on substance use. Participants emphasized that the studies carried out in public institutions, municipalities and non-governmental organizations for the treatment of and fight against substance use should be shared with the public, and the demands and complaints from the citizens should be taken into account.

Keywords: Substance use disorder, social perception, adolescence, parenting, quantitative research

GİRİŞ

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından 2013 yılında yayınlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel Sınıflandırılması El Kitabında (DSM-5), merkezi bir tanı olarak kullanılan madde kullanım bozukluğu, maddenin kötüye kullanımının ve madde bağımlılığının tanısal özelliklerinin bir kombinasyonunu temsil eder. Madde kullanım bozukluğu, 12 aylık bir süre içinde maddeyi kullanmak için güçlü bir istek duymak, madde kullanımını azaltmak veya kontrol altına almak için gösterilen başarısız çabaların varlığı, amaçlanandan daha büyük miktarlarda veya daha uzun bir süre boyunca madde kullanımı, başlıca sorumluluklarını yerine getirememeye sonuçlanan yineleyici madde kullanımı, maddeyi elde etmek, maddeyi kullanmak veya etkilerinden kurtulmak için gereken faaliyetlere çok zaman ayırma, maddenin etkilerinin neden olduğu ya da şiddetlendirdiği, sürekli ya da yineleyici toplumsal ya da kişilerarası sorunlara karşın madde kullanımına devam etme gibi klinik açıdan belirgin sorunların en az ikisinin yaşandığı bir madde kullanım örüntüsüne işaret etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 2016 yılında yayınlanan Uluslararası Hastalık Sınıflandırması beta versiyonunda (ICD-11) ise madde bağımlılığı, madde kullanımı üzerinde kontrolünü yitirme, madde kullanımının giderek artan bir yaşam önceliğine dönüşmesi, -tolerans, maddeyi kullanmayı bıraktıktan veya kullanmaya ara verdikten sonra yaşanan yoksunluk, yoksunluk semptomlarını önlemek veya hafifletmek için maddenin tekrarlanan kullanımı gibi- fizyolojik özellikler olarak belirlenen üç merkezi özellikten ikisinin veya daha fazlasının, en az 12 aylık bir süre boyunca yinelenmesi veya en az bir aylık bir süre boyunca sürekli olarak ortaya çıkması şeklinde merkezi bir tanı olarak tanımlanır (Saunders, 2017: 6).

Madde kullanım bozukluğu sorunu, madde kullananları, ailelerini, yakın çevrelerini, daha genel olarak ise toplumları, devletleri ve en nihayetinde tüm insanlığı ilgilendiren, önleyici tedbirler alınmadığı takdirde yaygınlaşmaya ve karmaşıklaşmaya devam edecek türde (Bayram, 2013: 54) kamusal, hukuki ve idari pek çok yönü bulunan sosyal bir sorundur. Bu karmaşık yapısı nedeniyle sorunla mücadelede kamu kurumlarına, yerel yönetimlere, sivil toplum örgütlerine önemli sorumluluklar düşmekte, sorunun ortadan kaldırılabilmesinde sağlık çalışanlarının, öğretmenlerin ve ailelerin kritik bir rolü bulunmaktadır (Albayrak ve Balcı, 2014: 30). Bu nedenle madde kullanımının nedenleri, sonuçları ve tedavi süreçleri hakkında topluma yönelik eğitimler verilmesi oldukça önemlidir (Yılmaz ve Şaşman Kaylı, 2020: 336).

Madde kullanımına yönelik önleyici eğitimlerin özellikle aile, okul ve toplum iş birliği ve koordinasyonu ile gerçekleştirilmesinin, risklere karşı koruyan, olumsuzlukların ortaya çıkmasını engelleyen, ihtiyaç duyulduğunda destekleyici ve geliştirici aile, okul ve toplum koşullarının yaratılarak, çocukların ve gençlerin sağlıklı gelişimine katkı sağladığı bilinmektedir (Özbay vd., 2017: 87). Ailelerin odak alındığı önleyici eğitimlerde temel amaç, ebeveynlere çocuklarını maddeden uzak tutabilmelerine yardımcı olacak becerilerin geliştirilebilmesidir (Özbay vd., 2017: 86). Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi tarafından geliştirilen Avrupa Önleme Müfredatı el kitabında da [EMCDDA], (2019), çocuk ve gençlerin madde kullanımından korunabilmesi için geliştirilecek olan önleyici çalışmalarda ailelerin etkili iletişim kurabilmelerini, olumlu ve duyarlı bir şekilde etkili iletişim yöntemleri kullanarak yanıt verebilmelerini, katılımı ve birbirlerini teşvik etmeyi sağlayacak becerileri geliştirecek ve güçlendirecek eğitim uygulamalarının önemine işaret edilmektedir. Madde kullanımıyla mücadelede önemli bir yere sahip olan bu tür eğitimlerin, özellikle ergen nüfusa ve ebeveynlerine erişimde sağladığı kolaylık dikkate alındığında okullarda düzenlenmesinin önemi de anlaşılabilir (EMCDDA, 2017). Konuyla ilgili yapılan bir araştırmada özellikle ergenlik döneminde olan gençlerin aile desteğinden yoksun bırakılmaması, çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurabilmeleri, aileler ile öğretmenler arasında iletişim sağlanması için ebeveynlere yönelik olarak özellikle uzman personel tarafından bilgilendirici eğitim, konferans, seminer gibi çalışmalara ihtiyaç bulunduğu vurgulanmıştır (Gümüş vd., 2011: 331- 332). Liselerde okul müdürleri ve öğretmenlerle yapılan bir araştırmada da ailelerin, madde kullanımı konusunda bilgilendirilmesi ve öğrenciler için olduğu kadar ebeveynler için de etkili rehberlik hizmetlerinin sunulmasının önemine işaret edilmiştir (Özmen ve Kubanç, 2013: 379). Öğrencilerle gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise bizzat öğrenciler tarafından madde kullanım bozukluğu sorunuyla mücadelede aileleri ve toplumu bilinçlendirmeye yönelik projelerin öncelikli olarak hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Taylan, Nas ve Ediz, 2019: 201).

Literatürün sağladığı bu bilgilerden hareketle, ergenlerin de bir risk grubu olarak etkilendiği ya da etkilenmesi muhtemel olan madde kullanım bozukluğu gibi sosyal sorunlarla mücadelede koruyucu önleyici çalışmaların, okullarda gerçekleştirilmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir. Okullarda öğrencilerin yanı sıra ailelerine yönelik olarak bu soruna ilişkin farkındalık geliştirilmesine katkı sağlayacak eğitimlerin hayata geçirilmesi ve yaygınlaştırılması sorunla mücadele açısından oldukça önemli görünmektedir. Bu çalışma kapsamında madde kullanım bozukluğu sorununa dair ortaokul öğrencilerinin ebeveynlerine yönelik olarak düzenlenen seminer öncesinde, ebeveynlerin soruna ilişkin algılarının ölçülmesine yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada genel olarak katılımcıların madde kullanım bozukluğu sorununa ilişkin görüşlerini ortaya çıkartmak amaçlanmıştır. Bu temel amaç bağlamında katılımcıların görüşleri, madde kullanım bozukluğu sorununda “bireysel koşullar ve ailenin etkisi”, “çevre ve toplumun etkisi”, soruna ilişkin “toplumsal duyarlılık” ve “kurumsal duyarlılık ve mücadele” olmak üzere dört boyutta incelenmiştir.

YÖNTEM

2019 yılı içinde araştırmacının danışmanlık¹ yaptığı Ankara’da bir ortaokulda, okulun rehber öğretmenlerinin değerlendirmeleri sonucu farklı konularda velilere yönelik olarak bir dizi seminer düzenlenmiştir. Veliler tarafından seminer konularından birini oluşturması talep edilen madde kullanım bozukluğu konusunda düzenlenmesi planlanan seminere yönelik hazırlıklar kapsamında, konuya ilişkin mesleki çalışmalar yürüten deneyimli uzmanlarla iletişim kurulmuştur.

¹Söz konusu danışmanlık, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2019 yılında başlatılan “Danışman Akademisyen Uygulaması” kapsamında sağlanmıştır.

Seminerde bilgi ve deneyimlerini paylaşmayı kabul eden uzman tarafından, katılımcıların bilgi ihtiyacına yanıt olacak biçimde seminer alt başlıklarının belirlenebilmesinde rehberlik sağlaması için seminere katılacak kişilerin madde kullanım bozukluğuna ilişkin değerlendirmelerinin ortaya çıkartılması önerisinde bulunulmuştur. Bu nedenle seminere katılım davetine olumlu yanıt veren veliler ile verilerin analizinin ardından ulaşılan araştırma sonuçlarının bilimsel yayın etiği kuralına bağlı kalınarak yayınlanacağına ilişkin bilgilendirmenin yer aldığı gönüllü katılım formu ve bilgilendirilmiş onam formu ile birlikte “Toplumda Madde Bağımlılığı Algısı Ölçeği” paylaşılmıştır. Böylece seminer öncesinde 102 veliden alınan sosyo-demografik anket ve adı geçen ölçek ile veriler toplanmıştır. Araştırma kapsamında toplanan ölçekler üzerinde SPSS 23 paket yazılım programıyla gerçekleştirilen betimsel analiz sonucunda madde kullanım bozukluğu hakkında doğru bilinen yanlışların tartışmaya açılması, koruyucu, önleyici ve tedavi edici mekanizmalara ve mücadele yöntemlerine ilişkin bilgi paylaşımında bulunulması, madde kullanımının önlenmesinde olumlu ebeveyn-çocuk ilişkilerine dikkat çekilmesi ve sorunla ilgili merak edilen soruların yanıtlanması odağında bir seminer gerçekleştirilmiştir. 102 ölçek ve sosyo-demografik anket için gerçekleştirilen söz konusu analiz sonuçlarına bu çalışmada yer verilmiştir. Araştırmada, katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini almak için araştırmacı tarafından hazırlanan anket formunun yanı sıra gereken izinler alınarak Polat ve Kök (2019) tarafından geliştirilen “Toplumda Madde Bağımlılığı Algısı Ölçeği” kullanılmıştır. Yetişkinlerin madde kullanım bozukluğuna ilişkin algılarını ölçmek üzere, 5’li Likert tipi olarak geliştirilen ölçek “hiç katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 1’den 5’e kadar sıralanmıştır. Toplam 34 madde, 4 faktörden oluşan ölçek, madde kullanım bozukluğu sorununda “bireysel koşullar ve ailenin etkisi”, “çevre ve toplumun etkisi” ile soruna ilişkin “toplumsal duyarlılık”, “kurumsal duyarlılık ve mücadele” boyutlarında katılımcıların değerlendirmelerini ortaya çıkartmayı hedeflemektedir. Ölçeğin iç güvenirlik katsayıları toplam ölçek puanları için $\alpha = .85$, alt ölçek puanları için $\alpha = .66$ ile $.92$ arasında değişmektedir (Polat ve Kök, 2019: 123). Bu araştırma kapsamında ölçek maddeleri için yapılan güvenirlik analizinde Cronbach Alfa katsayısı toplam ölçek puanı için $\alpha = .90$ olarak hesaplanmış, alt ölçek puanları için ise $\alpha = .76$ ile $.91$ arasında değiştiği görülmüştür.

BULGULAR

Araştırma katılımcılarının yaş aralığı ve ortalaması incelendiğinde en büyüğünün 60, en küçüğünün 30 olduğu ve katılımcıların yaş ortalamasının 40 olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan 102 katılımcıdan alınan medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu gibi sosyo-demografik veriler Tablo 1’de verilmiştir. Buna göre katılımcıların %88,2’si kadın, %11,8’i erkektir. Katılımcıların %88,2’i evli ve eşiyile birlikte yaşamakta, %11,8’i ise eşinden ayrılmıştır. Katılımcıların yarısından biraz fazlası (%52,9) ilkokul mezunu olup, %29,4’ü lise ve dengi, %11,8’i ortaokul ve dengi okullardan mezun olmuş, %5,9’unun ise okur yazar olmadığı ya da herhangi bir okul mezuniyetine sahip olmadığı görülmüştür. Katılımcıların gelir getirici bir işte çalışma durumları incelendiğinde ise %23’lük oranla ücretli bir işte çalıştıkları, bu oranı oluşturan katılımcıların yarısının (%11,8) emekli olmasına rağmen gelir getirici bir işte çalışmaya devam ettikleri görülmüştür. Ücretli bir işte çalışmayan katılımcılar ise (%76,4), %76,9 oranıyla en çok çocuğuna ya da bir başka aile üyesine bakım verdiği için %7,7’lik oranlarla iş bulamadığı, eşi istemediği ya da gelir getirici bir işte çalışmaya ihtiyaç duymadığı için çalışmadığını ifade etmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

Sosyo-Demografik Özellikler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	90	88.2
Erkek	12	11.8
Medeni durum		
Evli-birlikte yaşıyor	90	88.2
Eşinden ayrılmış	12	11.8
Eğitim durumu		
Okur-yazar değil veya bir okul bitirmemiş	6	5.9
İlkokul	54	52.9
Ortaokul ve dengi	12	11.8
Lise ve dengi	30	29.4
Çalışma durumu		
Emekli değil-çalışıyor	12	11.8
Emekli-çalışıyor	12	11.8
Çalışmama nedeni		
İhtiyacı yok	6	7.7
Eşi istemiyor	6	7.7
İş bulamama	6	7.7
Bakım verme	60	76.9
Çalışmıyor	78	76.4
Toplam	102	100.0

Tablo 2’de katılımcılara madde kullanım bozukluğu sorunuyla ilgili olarak yöneltilen iki soruya verilen yanıtların analizine yer verilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorulardan biri, yakın çevrelerinde madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan bir kişinin bulunup bulunmadığı olmuştur. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlarda katılımcıların büyük çoğunluğunun (%93.1) yakın çevresinde bu sorunu yaşayan bir kişi bulunmadığını ifade ettiği görülmüştür. Buna karşın katılımcıların çoğunluğu (%71.6), madde kullanım bozukluğu sorununu kendi çocukları için bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Son olarak katılımcıların hepsinin (%100), madde kullanım bozukluğu sorununa ilişkin olarak okullarda ailelere yönelik bilgilendirici konferans, seminer ve eğitimlerin düzenlenmesi gerektiği görüşüne katıldıkları görülmüştür.

Tablo 2. Madde kullanım bozukluğuyla ilişkili betimsel bulgular

Yakın çevrede madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan kişi bulunma durumu	N	%
Var	7	6.9
Yok	95	93.1
Madde kullanım bozukluğu sorununu, çocukları için bir tehdit olarak değerlendirme durumu	N	%
Evet	73	71.6
Hayır	29	28.4
Madde kullanım bozukluğu konusunda ailelere yönelik düzenlenecek konferans, seminer, eğitim vb. gerekliliği	N	%
Gerekli	102	100.0
Gereksiz	0	.0
Toplam	102	100.0

Tablo 3’de katılımcıların madde kullanım bozukluğu sorununda bireysel koşullar ve ailenin etkisine ilişkin değerlendirmelerinin ortaya çıkartılmasını amaçlayan birinci boyutta yer alan toplam 7 maddeye ilişkin betimsel verilere yer verilmiştir. Ölçeğin birinci boyutunda katılımcıların genel olarak madde kullanım bozukluğu sorununda ailenin ve bireysel koşulların etkili olduğuna ilişkin ifadeler katıldıkları ($\bar{X}= 3.73, \pm .63$) görülmüştür. Ölçeğin bu boyutunda katılımcıların, “kişinin psikolojik sorunlarının uyuşturucu maddeye başlaması üzerinde etkilidir” ifadesine katıldıkları ($\bar{X}= 4.12, \pm .76$). Bu boyutta katılımcıların en çok çekimser kaldıkları ($\bar{X}= 3.35, \pm 1.19$) ifadenin ise madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanların “genellikle sorunlu ailelerin çocukları olmaktadır” ifadesi olduğu görülmüştür.

Tablo 3. Bireysel koşullar ve ailenin etkisi

Birinci Boyut $\bar{X}=3.73$ Ss=.63	1		2		3		4		5		\bar{X}	Ss
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Kişinin psikolojik sorunları uyuşturucu maddeye başlaması üzerinde etkilidir.	0	.0	0	.0	24	23.5	42	41.2	36	35.3	4.12	.76
Kullanıcılar genellikle sorunlu bir çocukluk geçirmiş kişilerdir.	0	.0	12	11.8	18	17.6	48	47.1	24	23.5	3.82	.93
Kişinin aile yapısı uyuşturucu maddeye başlaması üzerinde etkilidir.	0	.0	18	17.6	24	23.5	42	41.2	18	17.6	3.59	.98
Madde bağımlıları genellikle sorunlu ailelerin çocukları olmaktadır.	6	5.9	18	17.6	36	35.3	18	17.6	24	23.5	3.35	1.19
Ailelerin çocuklar üzerindeki aşırı baskısı uyuşturucu maddeye başlama üzerinde etkilidir.	0	.0	6	5.9	36	35.3	42	41.2	18	17.6	3.71	.83
Sosyal medya ve internet ortamı kişinin uyuşturucuya başlaması üzerinde etkilidir.	12	11.8	0	.0	18	17.6	48	47.1	24	23.5	3.71	1.18
Sosyal medya ve internet, kullanıcının uyuşturucu maddelere erişimi konusunda kolaylık sağlamaktadır.	0	.0	0	.0	36	35.3	48	47.1	18	17.6	3.82	.71

Tablo 4’de araştırma katılımcılarının ölçeğin ikinci boyutunda yer alan 7 madde için katılım düzeyleri verilmiştir. Ölçeğin çevre ve toplumun madde kullanım bozukluğu sorunu üzerindeki etkisinin değerlendirildiği bu boyutunda katılımcıların genel olarak bu boyutta yer alan ifadeler katıldıkları ($\bar{X}= 4.03, \pm .53$) görülmüştür. Katılımcıların en yüksek düzeyde katıldıkları ($\bar{X}= 4.29, \pm .67$) iki ifade olduğu görülmüştür.

Bu ifadelerden ilkinde, merak duygusunun, kişinin madde kullanmaya başlaması üzerinde etkili olduğu belirlemesi yer alırken, diğer ifadeye madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan kişilerin toplumun huzuru ve güvenliği açısından bir risk taşıdığına ilişkin belirleme bulunmaktadır. Katılımcıların bu boyutta yer alan “kişinin yaşadığı çevre, uyuşturucu maddeye başlama üzerinde etkilidir” ifadesine ise diğer ifadelerle göre daha az katıldıkları ($\bar{X}= 3.65, \pm 1.09$) görülmüştür.

Tablo 4. Çevre ve toplumun etkisi

İkinci Boyut $\bar{X}=4.03$ Ss=.53	1		2		3		4		5		\bar{X}	Ss
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Kişinin arkadaş çevresi uyuşturucu maddeye başlaması üzerinde etkilidir.	0	.0	0	.0	12	11.8	60	58.8	30	29.4	4.18	.62
Kişinin merak duygusu uyuşturucu maddeye başlaması üzerinde etkilidir.	0	.0	0	.0	12	11.8	48	47.1	42	41.2	4.29	.67
Kişinin yaşadığı çevre uyuşturucu maddeye başlama üzerinde etkilidir.	0	.0	18	17.6	30	29.4	24	23.5	30	29.4	3.65	1.09
Kullanıcıların yaşadığı çevrede başka kullanıcı olması uyuşturucu maddeye erişimine etkilidir.	0	.0	0	.0	6	5.9	66	64.7	30	29.4	4.24	.55
Toplumun madde bağımlılarına bakış açısı kötü yöndedir	6	5.9	0	.0	18	17.6	54	52.9	24	23.5	3.88	.97
Madde bağımlıları toplumdan dışlanmaktadır.	6	5.9	0	.0	36	35.3	36	35.3	24	23.5	3.71	1.02
Kullanıcılar toplum huzuru ve güvenliği açısından bir risk taşımaktadır.	0	.0	0	.0	12	11.8	48	47.1	42	41.2	4.29	.67

Tablo 5’de katılımcıların ölçeğin üçüncü boyutu olan madde kullanım bozukluğu sorununda toplumsal duyarlılık konusunu değerlendirmeye açan 5 maddeye ilişkin katılım düzeyleri verilmiştir. Katılımcıların genel olarak katıldıkları ($\bar{X}= 3.68, \pm .76$) görülen bu beş ifadeden en yüksek oranda katıldıkları ($\bar{X}= 3.88 \pm .97$) ifadenin “aileler ve kullanıcılar toplumda ayıplanma korkusuyla tedaviye yeterince önem vermemektedir” ifadesi olduğu, en az katıldıkları ($\bar{X}= 3.41, \pm 1.15$) ifadenin ise “toplum madde bağımlılığı konusunu görmezden gelmektedir” ifadesi olduğu görülmüştür. Katılımcıların görüşlerinin, toplumun bu soruna dair yeterince duyarlı davrandığı ile ailelerin ve kullanıcıların çoğu zaman tedavinin sürekliliği konusunda gereken istek ve kararlılığı göstermedikleri görüşlerine de daha az katıldıkları ($\bar{X}= 3.65, \pm .91$ ile ± 1.14) görülmüştür.

Tablo 5. Toplumsal duyarlılık

Üçüncü Boyut $\bar{X}=3.68$ $Ss=.76$	1		2		3		4		5		\bar{X}	Ss
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Toplum madde bağımlılığı konusunu görmezden gelmektedir.	6	5.9	18	17.6	24	23.5	36	35.3	18	17.6	3.41	1.15
Toplum madde bağımlılığı konusunda yeterince duyarlı davranmamaktadır.	0	.0	24	23.5	18	17.6	30	29.4	30	29.4	3.65	1.14
Madde bağımlıları topluma kazandırılma noktasında çevrelerinden yeterince destek görmemektedir.	0	.0	6	5.9	36	35.3	30	29.4	30	29.4	3.82	.93
Aileler ve kullanıcılar toplumda ayıplanma korkusuyla tedaviye yeterince önem vermemektedir.	0	.0	12	11.8	18	17.6	42	41.2	30	29.4	3.88	.97
Aileler ve kullanıcılar çoğu zaman tedavinin sürekliliği konusunda gereken istek ve kararlılığı gösterememektedir.	0	.0	6	5.9	48	47.1	24	23.5	24	23.5	3.65	.91

Tablo 6’da katılımcıların, ölçeğin son boyutu olan, madde kullanım bozukluğu sorununda kurumsal duyarlılık ve sorunla mücadele temasını taşıyan 15 maddeye ilişkin katılım düzeyleri verilmiştir. Katılımcıların diğer boyutlarla kıyaslandığında, bu boyutta yer alan ifadeler için daha düşük toplam puanla katılım ($\bar{X}=3.47, \pm .64$) gösterdikleri görülmüştür. Bu boyutta katılımcıların en çok, “kamu kurumları, uyuşturucu ile mücadele konusunda üzerine düşen görevleri tam manasıyla yerine getirebilmektedir” ifadesine katıldıkları ($\bar{X}=3.82, \pm 1.10$) görülmüştür. Katılımcıların, madde kullanım bozukluğu sorununa karşı yürütülen mücadeleyi, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler açısından değerlendirdiklerinde de genel olarak kurumsal duyarlılığın ve mücadelenin yeterli olduğu görüşüne katıldıkları görülmüştür. Bununla birlikte katılımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının mücadelesine kıyasla sivil toplum örgütleri tarafından yürütülen mücadelenin yeterli olduğu görüşüne daha az katıldıkları ($\bar{X}=3.76, \pm 1.06$), sivil toplum örgütlerinin mücadelesine kıyasla ise yerel yönetimlerin mücadelesinin yeterli olduğu görüşüne daha az katıldıkları ($\bar{X}=3.71, \pm 1.08$) görülmüştür.

Katılımcılar, devletin madde kullanım bozukluğu sorunuyla mücadelesinin yeterli olduğu konusunda kararsıza ($\bar{X}=3.41, \pm .1.09$) yakın bir görüş bildirmişlerdir.

Katılımcılar, devlet eliyle yürütülen eğitimlerin bu sorunla mücadelede etkili olduğu konusunda da yine kararsız ($\bar{X}= 3.24, \pm .88$) yakın bir görüş bildirmişlerdir. Buna karşın katılımcıların, soruna ilişkin eğitimlerin ve bilgilendirici faaliyetlerin uygun yaşta verildiği görüşüne katıldıkları ($\bar{X}= 3.76, \pm .88$) görülmüştür. Kamu kurum ve kuruluşlarının halktan gelen talepler doğrultusunda konuya ilişkin projeler üretebildiği konusunda katılımcılar kararsız ($\bar{X}= 3.41, \pm .69$) yakın bir görüş bildirirken, devletin halktan gelen talep ve şikayetleri dikkate aldığı görüşüne ise katıldıkları ($\bar{X}= 3.76, \pm 1.00$) görülmüştür.

Katılımcılar, sorunla mücadelede kamu kurumları arasında yürütülen iş birliğinin yeterli olduğu konusunda kararsız ($\bar{X}= 3.29, \pm 1.08$) oldukça yakın bir görüş dile getirmişlerdir. Katılımcılar, aynı puanla sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerin sorunla mücadele kapsamında yürüttükleri çalışmaları kamuoyuna duyurma konusunda başarılı oldukları ifadesi için kararsız ($\bar{X}= 3.29, \pm .57$) yakın bir görüş belirtirken, kamu kurum ve kuruluşlarının sorunla mücadele için gerçekleştirdikleri çalışmaları duyurma konusunda ise başarılı oldukları görüşüne katıldıkları ($\bar{X}= 3.76, \pm .95$) görülmüştür.

Katılımcıların, ailelerin ve kullanıcıların tedavi süreçlerine ilişkin yeterince bilgi sahibi oldukları konusunda kararsız ($\bar{X}= 3.06, \pm .88$) kaldıkları görülmüştür. Katılımcıların tedavi yöntemlerinin etkili ve yeterli olduğuna ilişkin görüşlerinin de kararsız ($\bar{X}= 3.35, \pm .84$) yakın olduğu görülmüştür.

Katılımcıların gerek bu boyutta gerekse toplam ölçek maddeleri içinde tek katılmadıkları ($\bar{X}= 2.88, \pm .76$) ifade ise “uyuşturucu ile mücadele konusundaki cezalar ve yaptırımlar yeterince caydırıcıdır” ifadesi olmuştur. Katılımcıların, aynı doğrultudaki, madde kullanım bozukluğu sorunuyla mücadelede kanun ve yürütme faaliyetlerinin yeterliliğini değerlendirmeye açan ifadeye katılım ($\bar{X}= 3.65, \pm 1.09$) düzeylerinin de çok yüksek olmadığı görülmüştür.

Tablo 6. Kurumsal duyarlılık ve mücadele

Dördüncü Boyut $\bar{X}=3.47$ $Ss=.64$	1		2		3		4		5		\bar{X}	Ss
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Uyuşturucu ile mücadele konusunda kamu kurumları arasındaki işbirliği yeterlidir.	0	.0	24	23.5	48	47.1	6	5.9	24	23.5	3.29	1.08
Kamu kurumları uyuşturucu ile mücadele konusunda üzerine düşen görevleri tam manasıyla yerine getirebilmektedir.	0	.0	18	17.6	18	17.6	30	29.4	36	35.3	3.82	1.10
Sivil toplum kuruluşları uyuşturucu ile mücadele konusunda üzerine düşen görevleri tam manasıyla yerine getirebilmektedir.	0	.0	18	17.6	18	17.6	36	35.3	30	29.4	3.76	1.06
Yerel yönetimler uyuşturucu ile mücadele konusunda üzerine düşen görevleri tam manasıyla yerine getirebilmektedir.	0	.0	18	17.6	24	23.5	30	29.4	30	29.4	3.71	1.08
Kamu kurumları uyuşturucu ile mücadele faaliyetlerini kamuoyuna duyurma konusunda başarılıdır.	0	.0	12	11.8	24	23.5	42	41.2	24	23.5	3.76	.95
STK ve yerel yönetimler yürüttükleri faaliyetleri kamuoyuna duyurma konusunda başarılıdır.	0	.0	0	.0	78	76.5	18	17.6	6	5.9	3.29	.57
Devletin uyuşturucu ile mücadelesi yeterlidir.	0	.0	24	23.5	36	35.3	18	17.6	24	23.5	3.41	1.09

Uyuşturucu ile mücadele konusundaki cezalar ve yaptırımlar yeterince caydırıcıdır.	0	.0	30	29.4	60	58.8	6	5.9	6	5.9	2.88	.76
Uyuşturucu madde ile mücadele konusundaki kanun ve yürütme faaliyetleri yeterlidir.	0	.0	18	17.6	30	29.4	24	23.5	30	29.4	3.65	1.09
Devletin verdiği eğitimler madde bağımlılığı ile mücadele konusunda etkili olmaktadır.	0	.0	18	17.6	54	52.9	18	17.6	12	11.8	3.24	.88
Eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin uygun yaşta verilmeye başlandığını düşünüyorum.	0	.0	6	5.9	36	35.3	36	35.3	24	23.5	3.76	.88
Devlet uyuşturucu ile mücadele konusunda halktan gelen talep ve şikayetleri dikkate almaktadır.	0	.0	12	11.8	30	29.4	30	29.4	30	29.4	3.76	1.00
Devlet kurumları uyuşturucu ile mücadele konusunda halktan gelen talepler doğrultusunda projeler üretebilmektedir.	0	.0	0	.0	72	70.6	18	17.6	12	11.8	3.41	.69
Aileler ve kullanıcılar tedavi süreçleri konusunda yeterince bilgi sahibidir.	6	5.9	12	11.8	60	58.8	18	17.6	6	5.9	3.06	.88
Uygulanan tedavi yöntemleri yeterli ve etkilidir.	0	.0	6	5.9	72	70.6	6	5.9	18	17.6	3.35	.84

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada katılımcıların büyük bölümü yakın çevrelerinde madde kullanım bozukluğu sorunu olan birinin olmadığını belirtmiş olmakla birlikte, çoğunluğunun madde kullanım bozukluğu sorununu kendi çocukları için bir tehdit olarak değerlendirmiş olmaları ve istisnasız tüm katılımcıların bu sorununa ilişkin olarak okullarda ailelere yönelik bilgilendirici konferans, seminer ve eğitimlerin düzenlenmesi gerektiği görüşüne katıldıkları görülmüştür.

Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı tarafından 26 ilde 42.754 kişi ile yapılan araştırmada araştırmaya dahil olan kişilerin %3,1'inin hayatında en az bir kere madde kullandığı sonucuna ulaşılmıştır (Emniyet Genel Müdürlüğü [EHM], 2018: 7). Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi tarafından yayınlanan raporda ise Avrupa Birliği'ndeki 15-64 yaş arası yetişkinlerin yaklaşık veya %28,9'unun (83 milyon) yaşamları boyunca en az bir kez yasa dışı madde kullandığı belirtilmiştir. (EMCDDA, 2021: 12). Yapılan bu geniş çaplı araştırmalar, madde kullanım bozukluğu sorununun insan yaşamını tehdit eden yaygın bir sorun olmayı sürdürdüğünü göstermektedir.

Bu araştırmada katılımcıların madde kullanım bozukluğu sorununda ailenin ve bireyin kendi koşullarının etkisine ilişkin değerlendirmelerine bakıldığında, madde kullanım bozukluğu sorununu etkileyen faktörler arasında en çok, kişinin psikolojik sorunlarının etkili olduğunu düşündükleri görülmüştür. Madde kullanım bozukluğu konusunda düzenlenen bir seminere katılan üniversite öğrencileri, madde kullanım bozukluğu sorununda aile içinde yaşanan olumsuzlukların ve kişinin arkadaş çevresinin yanı sıra bireyin psikolojik sorunlarının da etkili olduğuna yönelik görüşlerini paylaşmışlardır (Taylan, Nas ve Ediz, 2019: 201). Madde kullanım bozukluğu sorununu bizzat yaşayanlarla gerçekleştirilen farklı araştırmalarda, kişilerin psikolojik sorunları ile madde kullanımı arasında kayda değer ilişkilere rastlanmıştır. Örneğin Semiz ve arkadaşları (2007: 162) tarafından yapılan araştırmada, antisosyal kişilik bozukluğu tanısı konan yetişkin erkeklerin aynı zamanda madde kullanım bozukluğu eşanı oranlarının da oldukça yüksek olduğu bulunmuştur. Madde kullanım bozukluğu sorunu olan ergenlerle yapılan bir başka araştırmada ise anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilete gibi psikolojik semptomların yoğunluğu ile madde kullanımı arasında bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur (Kaya, Yüncü ve Karaca, 2014: 12). Üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdikleri araştırmada San ve arkadaşları (2020: 7), depresyon düzeyi ile madde kullanım bozukluğu arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. ÇEMATEM'de tedavi gören 13-18 yaş grubu ergenlerle gerçekleştirilen bir araştırmada madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan katılımcıların, kasıtlı kendine zarar verme davranışları, davranım bozukluğu, anksiyete bozukluğu gibi sorunları yaşadıkları görülmüştür (Şirin ve Uzun, 2021: 155-156).

Bu araştırmada madde kullanım bozukluğu sorununun ortaya çıkmasında ailenin payına ilişkin değerlendirmelerinde katılımcıların, madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanların genellikle sorunlu bir çocukluk geçirdiği görüşüne katıldıkları görülmüştür. Her ne kadar katılımcılar, madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanların sorunlu ailelerden geldiği ve aile yapısının madde kullanımı üzerinde etkili olduğu görüşüne daha az katılmış olsalar da genel olarak, aile baskısının bu soruna yol açabileceği görüşünü çok daha güçlü bir biçimde savundukları görülmüştür. Madde kullanım bozukluğu sorunu olan ve olmayan ergenlerle yapılan bir araştırmada, çocukluk döneminde ebeveyn ile çocuk arasında kurulan ilişkinin ve ebeveynlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin niteliğinin de madde kullanımı açısından önemli bir değişken olduğu görülmüştür (Siyez, Gezginçi Gürçay ve Yüncü, 2012: 304). Yaman (2014: 99) tarafından madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan gençlerle gerçekleştirilen araştırmada, gençlerin aileleri ile yaşadıkları sorunların, madde kullanım alışkanlığını tetiklediği ya da artırdığı sonucuna varılmıştır. Lise öğrencileriyle gerçekleştirilen bir başka araştırmada da diğer faktörlerin yanında olumsuz aile ilişkileri olan gençlerin, madde kullanımından korunmada öz yeterliklerinin düşük olduğu saptanmıştır (Uzun ve Kelleci, 2018: 356). Yine lise öğrencileriyle yapılan bir araştırmada, ebeveynlerin çocukları üzerinde sıkı bir denetim ve kontrol kurmalarının, çocukları madde kullanımına yaklaştırmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Oğuz ve Öğretir Özçelik, 2018: 541). Madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan 15-20 yaş arası genç kadınlarla yapılan bir araştırmada ise iletişimden kopuk bir aile ortamının ve aile içi ilişkilerin düşmanca yaşanıyor olmasının, gençleri madde kullanımına sürükleyen nedenler arasında olduğu görülmüştür (Yalman, 2019: 387).

Bu araştırmada katılımcıların, sosyal medya ve internet aracılığıyla maddeye kolaylıkla erişim sağlanabildiğini ve dahası kişilerin madde kullanımına başlaması üzerinde de sosyal medyanın etkili olduğunu dūřındıkları gōrūlmūřtur. Katılımcılar, ōlçeęin tūm diğer boyutları arasında, ifadelerine en çok katıldıkları boyutun, madde kullanım bozukluğu sorununda çevre ve toplumun etkisine işaret eden ikinci boyut olduğu gōrūlmūřtur. Katılımcıların, kişinin merak duygusunun yanı sıra toplumun ve çevrenin, ōzellikle arkadaş çevresinin, kişinin madde kullanımına başlaması üzerinde etkili olduğu değerlendirmesinde buldukları gōrūlmūřtur. Katılımcıların ayrıca çevrede madde kullanan kişinin varlığının, kişilerin maddeye erişiminde etkili olduğunu dūřındıkları gōrūlmūřtur. Madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanlara yōnelik yapılan bir araştırmada da sosyal medya ve internetin, maddenin teminini kolaylaştıran ve kullanımı artıran nedenler arasında yer aldığı gōrūlmūřtur (Bahar, 2018: 25). Madde kullanım bozukluğuyla ilgili bir tıp fakūltesinde dūzenlenen panele katılanlarla yapılan araştırmada da katılımcıların, kişiye madde kullanımına iten nedenler arasında ilk sıraya arkadaş çevresini koydukları, ardından psikolojik sorunlar ile aile iēi sorunları sıraladıkları gōrūlmūřtur (Kayır vd., 2000: 5-6). Madde kullanım bozukluğu sorununu yaşayanlarla yapılan araştırmalarda, sōz konusu etmenlerin madde kullanımı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Őrneęin ortaōęretim ōğrencileriyle gerēekleřtirilen bir araştırmada madde kullanımında merak ve arkadaş çevresinin etkisinin ōne ēıktıęı gōrūlmūřtur (Kurupınar & Erdamar, 2014: 78). Madde kullanım bozukluğu yaşayanlara yōnelik yapılan bir başka araştırmada da kullanıcıların ōnemli bir bōlūmūnūn maddeye eğilimlerinden, kullanmalarından ve bağımlı olmalarından olumsuz arkadaş çevresini sorumlu tuttukları gōrūlmūřtur (Bahar, 2018: 11). Tedavi sūrecini başarıyla tamamlamış madde kullanım bozukluğu sorunu yaşamış ergenler ve aileleriyle yapılan araştırma sonucunda da aile yapısının ve ailede yaşanan olayların yanı sıra arkadaş ortamında kabul gōrme ve merak duygusunun da ergenlerin madde kullanma olasılığını artırdığı vurgulanmıştır (Dar, 2019: 41). Yine madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanlarla gerēekleřtirilen bir araştırmada, katılımcıların būyūk çoğunluğunun madde kullanımına başlama nedenleri arasında ilk sırada, arkadaş çevresi ve merak geldiği sonucuna ulaşılmıştır (Ateř ve Tuncay, 2020: 71).

Araştırma sonucunda katılımcıların, madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanları toplumun huzuru ve gūvenlięi aēısından bir risk olarak değerlendirirken, toplumun bu sorunu yaşayanlara yōnelik bakış aēısının olumsuz olduğu ve kullanıcıların toplumdan dışlandığına ilişkin belirlemelere daha az katıldıkları gōrūlmūřtur. Sosyal hizmet ōğrencilerinin, madde kullanım bozukluğu sorununu yaşayanlara yōnelik değerlendirmelerini ortaya ēıkartmayı amaēlayan bir araştırmada madde kullanan kişilerin kendi tercihlerinin sonucunu yaşadıkları, hatalarının bedelini ōdemek zorunda oldukları, başka insanlara zarar vermesinin kaēınılmaz olduğu, toplumla būtūnleřmeye ilişkin bir istek ve ēabalarının ise olmadığına ilişkin ōnyargıların varlığına ulaşılmıştır (Őzateř, 2018: 107-108). Madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanlarla yapılan bir araştırmada, ēevreleri tarafından madde kullandıkları ōęrenildięinde, kullanıcıların ēevreleri tarafından “deli” muamelesi gōrdükleri, aile ve çevre tarafından dışlanmanın ise kendilerini madde kullanımına daha ēok yōnelttięi sonucuna ulaşılmıştır (Arılık, 2019). Madde kullanım bozukluğu sorunu nedeniyle tedavi gōrenlerle yapılan bir araştırmada, katılımcılar aile, akrabalar, arkadaşlar, komşular ve kamusal alanlardan dışlandıklarını ifade etmişlerdir (Tektař Soy ve Kocatař, 2020: 77). Bir başka araştırmada, ēocuęu madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan ebeveynlerin, en başta yakın akraba ve komşular tarafından, kimi zaman jest ve mimiklerle kimi zaman da sōylem ve eylemlerle dışlandıkları, toplum tarafından “hastalıklı” olarak damgalandıkları sonucuna ulaşılmıştır (Duman ve Gūngōrmez Akosman, 2021: 184-185).

Arařtırma sonucunda ōlçeęin ūçūncū boyutunda katılımcılardan madde kullanım bozukluęu sorununa iliřkin olarak toplumun ne ōlēūde duyarlı olduęunu deęerlendirmeleri istenmiřtir.

Katılımcıların, toplumsal dışlanma korkusunun, tedavi önünde önemli bir engel oluşturduğu, özellikle madde kullanım sorunu yaşayan kişinin ve ailesinin dışlanma korkusu nedeniyle tedavi sürecini başlatamadığı görüşüne katıldıkları görülmüştür. Ayrıca katılımcıların, madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan kişiler açısından sosyal içermenin başarılabilmesinde çevrelerinden yeterince destek göremedikleri değerlendirmesinde buldukları görülmüştür. Katılımcıların, madde kullanım bozukluğu sorununun toplum tarafından görmezden gelindiği ve toplumun bu soruna yönelik olarak yeterince duyarlı davranmadığına ilişkin ifadelerle, diğer ifadelerle kıyasla daha düşük oranlarla da olsa katıldıkları görülmüştür. Madde kullanım bozukluğu sorunu olanlar ve aileleriyle yapılan bir araştırmada da etiketlemenin, madde kullanımında sık rastlandığı, etiketlemenin tedavinin önünde engel oluşturduğu ve kişinin toplum içinde zarar görmesine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Arıkan vd., 2004: 55). Madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanlarla yapılan bir başka araştırmada katılımcılar, madde kullanımına bağlı olarak çevrelerindeki kişilerin kendileriyle olan ilişkilerini sonlandırmaya başladıklarını, dışlanmamak ve etiketlenmemek için meselenin yalnızca aile içinde kalmasına ve çözümlenmesine gayret edildiği sonucuna ulaşılmıştır (Erükçü Akbaş ve Mutlu, 2016: 19).

Araştırma sonucunda katılımcılar, kamu kurum ve kuruluşlarıyla karşılaştırıldığında, sivil toplum örgütleri ile yerel yönetimlerin soruna yönelik mücadelesinin yeterli olduğu görüşüne katılım puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Bu araştırmada katılımcıların, madde kullanım bozukluğu sorunuyla mücadelede kamu kurumlarının üzerine düşen görevi yerine getirdiği ve bu konudaki çabaları kamuoyuyla yeterince paylaştıkları görüşlerine katıldıkları ancak farklı kamu kurumlarının birbirleriyle iş birliğinin yeterli olduğu görüşüne katılım düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Katılımcılar, kamu kurumlarının yanı sıra yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin de madde kullanım bozukluğu sorunu karşısında mücadele ettiğini düşünmekle birlikte, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerince yapılan çalışmaların kamuoyuyla paylaşma konusunda başarılı oldukları hususuna daha az katılmışlardır. Katılımcıların, devletin madde kullanımına yönelik mücadelesinin ve soruna karşı yürütülen mücadelede kanun ve yürütme faaliyetlerinin yeterli olduğu görüşüne düşük bir düzeyde de olsa katılım gösterdikleri ancak sorunla mücadele uygulanan ceza ve yaptırımları yetersiz buldukları görülmüştür. Polat ve Kök (2019: 128), yaptıkları araştırmada katılımcıların, kamu ve sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon ve işbirliğinde problemler yaşandığına, yapılan faaliyetlerin kamuoyuna duyurulmasında eksikliklerin olduğuna ve yapılan mücadelenin yeterli olmadığına dair görüşlerini ortaya çıkartmışlardır. Akgül ve Kaptı (2010: 95) yaptıkları çalışmada, ulusal düzeyde madde kullanımıyla mücadele konusunda kuruluşlar arası eşgüdümün çok sınırlı olduğu, aynı bakanlık ya da kurum içerisindeki farklı birimler arasında dahi iletişimsizlik ve koordinasyon eksikliği yaşandığına dikkat çekmiştir. Liselerde okul müdürleri ve öğretmenlerle yaptıkları araştırmada Özmen ve Kubanç (2013: 374), madde kullanım bozukluğu sorunuyla mücadelede en büyük görevin devlete ait olduğuna, cezaların ağırlaştırılması ve bu mücadelenin bir devlet politikası haline getirilip devletin bütün birimlerinin bu konunun çözümü için üzerlerine düşen görevi yerine getirmeleri gerektiğine ilişkin değerlendirmelere ulaşmışlardır. Bir başka araştırmada da yerel yönetimlerin madde kullanımı alanında hızlı ve etkin bir mücadele yürütmesinin beklendiği, özellikle boş zamanı değerlendirmeye dönük ulaşılabilir hizmetleri daha çok sunmaları gerektiği, madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanları tedavi süreçlerinde psikolojik olarak desteklenmek ve süreç sonunda toplumla bütünleşmeyi sağlamak için istihdama katılımlarını ve barınma sorunlarının çözülmesini sağlayacak desteği bekledikleri görülmüştür (Ateş ve Tuncay, 2020: 79).

Araştırmada katılımcıların, madde kullanım bozukluğuna yönelik olarak devlet tarafından verilen eğitimlerin etkili olduğu konusunda kararsıza yakın bir görüş sergiledikleri, buna karşın konuya ilişkin eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin kişilere uygun yaşta verildiğini düşündükleri görülmüştür.

Katılımcılar ayrıca, madde kullanımıyla mücadele konusunda yurttaşların talep ve şikayetlerinin devlet tarafından dikkate alındığını düşünmekle birlikte, devletin bu talep ve şikayetlerden hareketle, madde kullanım bozukluğu sorunuyla mücadele edecek projeleri geliştirebildiği görüşüne daha düşük düzeyde katılım göstermişlerdir. Son olarak katılımcıların, gerek madde kullanım bozukluğu olan kişilerin ve ailelerinin tedavi süreçlerine ilişkin yeterince bilgi sahibi olduğu konusunda gerekse madde kullanan kişilere uygulanan tedavi yöntemlerinin yeterli ve etkili olduğu konusunda kararsız oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Polat ve Kök (2019: 128) tarafından yapılan araştırmada, katılımcıların, kamu kurumlarının sorunla mücadele kapsamında geliştirdikleri projelerde toplumdan gelen talep ve önerileri dikkate almadığına, eğitim ve tedavi süreçlerinde ise birtakım yetersizliklerin bulunduğuna ilişkin görüş bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Konuyla ilgili yapılan farklı araştırmalar da, ailelerin madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayan yakınlarına nasıl davranması gerektiği, tedavi sürecinin nasıl başlatılabileceği ve sürdürülebileceği konusunda bilgi sahibi olmadıklarını göstermiştir. Örneğin madde kullanım bozukluğu tedavisinde başarılı olmuş ergenler ve aileleriyle yapılan bir araştırmada, çocuğunun madde kullandığını öğrenen ebeveynlerin, öncelikle çocuklarını maddeden kurtarmak için şiddet uyguladıkları ve çocukların dışarı ile olan irtibatını kesme girişiminde buldukları, yardım arama davranışının ise çok zayıf olduğu, ebeveynlerin tedavi hizmetine yönelik olarak hastane ya da özel kurumlardan haberlerinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Dar, 2019: 42). Aynı araştırmada tedavinin başarılı olmasında ailenin rolünün oldukça önemli bir yere sahip olduğu, özellikle aileden alınan desteğin, kullanıcı ile ailesi arasında kurulan güven ilişkisinin ve birlikte yapılan aktivitelerin tedavi sürecinin başarılı olmasındaki önemli etkenler olduğu vurgulanmıştır (Dar, 2019: 47). Madde kullanım bozukluğu sorunuyla ilgili yapılan bir başka araştırmada AMATEM’de madde kullanım bozukluğu tedavisi olan kullanıcıların, tedavi sürecinde verilen “sigara, alkol ve madde bağımlılığı” eğitimlerini, taburculuk sonrasındaki hayatları açısından yararlı buldukları saptanmıştır (Alban, 2018: 91).

Güncel veriler, madde kullanım bozukluğu sorununun hem dünya çapında hem de Türkiye açısından tüm insanları ilgilendiren önemli bir sosyal sorun olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada araştırmaya katılan ebeveynlerin, toplumun huzuru ve güvenliği açısından bir risk olarak değerlendirdikleri madde kullanım bozukluğu sorununun psikolojik etkenlerden, ailevi koşullardan, sosyal medyanın kötüye kullanımından ve olumsuz arkadaş ilişkilerinden kaynaklandığına ilişkin görüşlerine ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarından hareketle madde kullanım bozukluğu sorunu yaşayanların toplumla bütünleşmesini sağlayacak, erişilebilir kılınmış tedavi olanaklarından yararlanmalarının yolunu açacak düzenlemelerin başta kamu kuruluşları olmak üzere, yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin iş birliğiyle hayata geçirilmesinin önemli olduğu söylenebilir. Madde kullanım bozukluğu sorununun ortadan kaldırılabilmesi için yasaklı maddelerin pazarlanmasının önüne geçecek yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması, bu konuda etkin bir mücadele yürütülmesi önemli görünmektedir. Sosyal medyanın, internetin ve diğer dijital araçların işlevsel kullanımına yönelik çocukların ve ebeveynlerinin farkındalıklarını artıracak, çocukların merak duygusunun yaratıcı ve insansal olanaklarını geliştirici etkinliklerle desteklenmesini sağlayacak eğitimlerin planlanarak hayata geçirilmesi gerekmektedir. Son olarak özellikle madde kullanım bozukluğu konusunda ebeveynlerin farkındalığını artırmaya ve yanı sıra ebeveyn-çocuk ilişkilerini desteklemeye, ailelerin çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmalarını kolaylaştırmaya, aile içi sorunların ve çatışmaların ortaya çıkmasını engellemeye yönelik eğitim, seminer ve konferans gibi etkinliklerin okullarda düzenlenmesini istisna olmaktan çıkartmak son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

Akgül, A., & Kaptı, A. (2010). “Türkiye'nin Uyuşturucu ile Mücadele Politikası: Politika Sürec Analizi”, (Ed. M. Alper Sözer, Oğuzhan Ömer Demir, Süleyman Özeren), Yerelden Küresele Sınır Aşan Suçlar, ss. 75-99, Polis Akademisi Yayınları, Ankara.

Alban, K. (2018). "Alkol-Madde Bağımlısı Bireylerde İçselleştirilmiş Damgalama ve Benlik Saygısı: Elâzığ Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi Amatem Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Elazığ.

Albayrak, S., & Balcı, S. (2014). "Gençlerde Madde Bağımlılığı ve Önlenmesi", Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma, 11(2), 30-37.

Arıkan, Z., Yasin Genç, D., Çetin Etik, D., Aslan, S., & Parlak, P. İ. (2004). "Alkol Ve Diğer Madde Bağımlılıklarında Hastalar ve Yakınlarında Etiketleme", Journal of Dependence, 5, 52-56.

Arılık, M. (2019). "Madde Bağımlılarının Damgalanma Sonrası Bağımlılık Döngüsü", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ateş, K., & Tuncay, T. (2020). "Madde Bağımlılığı Merkezine Başvuranların Aile ve Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi Bursa Gadem Örneği", Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, (16), 62-81.

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi (EMCDDA) (2021). "Avrupa Uyuşturucu Raporu Eğilimler ve Gelişmeler", Erişim adresi: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13838/2021.2256_TR_02.pdf

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi (EMCDDA) (2019). "European Prevention Curriculum: A Handbook for Decision-Makers, Opinion-Makers and Policy-Makers in Science-Based Prevention of Substance Use", Erişim adresi: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11733/20192546_TDMA19001ENN_PDF.pdf

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi (EMCDDA) (2017). "Health and Social Responses to Drug Problems: A European Guide", Erişim adresi: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/6343/TI_PUBPDF_TD0117699ENN_PDFWE_B_20171009153649.pdf

Bahar, A. (2018). "Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri ve Bağımlılık Oluşum Sürecinde İletişimsel Yaklaşımların Rolü ve Önemi: Polis Kayıtları Üzerinden Olgusal Bir İnceleme", Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences, (55), 1-36.

Bayram, M. (2013). "İnsan Hakları Açısından Madde Bağımlılığının Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Anabilim Dalı, İstanbul.

Dar, M. (2019). "Madde Bağımlılığı Tedavi Sürecinde Aile İşlevselliğinin Rolünün İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Gaziantep.

Duman, Z., & Güngörmez Akosman, B. (2021). "Madde Bağımlısı Bireylerin ve Çocuğu Bağımlı Olan Ailelerin Yaşadığı Sorunlar: Van Örneği", Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 24(2), 166-198.

Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) (2018). "Türkiye'de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması", Erişim adresi: <http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Duyurular/T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99DE%20GENEL%20N%C3%9CFUSTA%20T%C3%9CT%C3%9CN%20ALKOL%20VE%20MADDE%20KULLANIMINA%20Y%C3%96NEL%C4%B0K%20TUTUM%20VE%20DAVRANI%C5%9E%20ARA%C5%9ETIRMASI.pdf>

Erükçü Akbaş, G., & Mutlu, E. (2016). "Madde Bağımlılığı Tedavisi Gören Kişilerin Bağımlılık ve Tedavi Deneyimleri", Toplum ve Sosyal Hizmet, 27(1), 101.

Güleç, G., Köşger, F. & Eşsizoglu, A. (2015). "DSM-5'te Alkol Ve Madde Kullanım Bozuklukları", Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 7(4), 448-460.

Gümüş, İ., Kurt, M., Günay Ermurat, D., & Feyatörbay, E. (2011). "Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranış Düzeylerinin Belirlenmesi (Erzurum Örneği)", Ekev Akademi Dergisi, 15(48), 321-334.

Kaya, Z., Yüncü, Z., & Karaca, R. (2014). "Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Kişilik Ve Psikolojik Özellikler İle Benlik Saygısının İncelenmesi", Current Psychiatry and Psychoneuropharmacology, 4(2), 5-13.

Kayır, H., Ipekdal, I., Evrensel, A., & Uzbay, T. (2000). "GATA Askeri Tıp Fakültesi'nde Gerçekleştirilen Madde Bağımlılığı Konulu Paneli Dinlemeye Gelenlerde Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanımının Anket Yöntemi İle Sorgulanması", *Bağımlılık Dergisi*, 2000; 1(2): 72-80

Kurupınar, A., & Erdamar, G. (2014). "Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 65-84.

Oğuz, F., & Öğretir Özçelik, A. D. (2018). "Ergenlerde Algılanan Anne Baba Tutumu İle Madde Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(58), 535-543.

Özateş Gelmez, Ö. S. (2018). "Madde Kullanım Bozukluğu Sorunuyla Mücadeleye Önyargılardan Başlamak", *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 6(16), 95-116.

Özbay, Y., Yılmaz, S., Aliyev, R., Tomar, İ. H., Eşici, H., Yancar, C., Akyılmaz, F. D. & Büyüköztürk, Ş. (2018). "Madde Bağımlılığı: Temiz Bir Yaşam İçin Bireyin Güçlendirilmesi", *Addicta: The Turkish Journal On Addictions*, 5(1), 81-130.

Özmen, F., & Kubanç, Y. (2013). "Liselerde Madde Bağımlılığı-Mevcut Durum ve Önerilere İlişkin Okul Müdürleri ve Öğretmenlerin Bakış Açıları", *Electronic Turkish Studies*, 8(3), 357-382.

Polat, H., & Kök, B. (2019). "Toplumda Madde Bağımlılığı Algısı: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması", *Bağımlılık Dergisi*, 20(3), 119-132.

San, A., Erensoy, H., Ayaç, H. M., & Berkol, T. D. (2020). "Üniversite Öğrencilerinde Depresyon Düzeylerinin, Madde Kullanımları ve Aile Tutumları İle İlişkisi", *Bağımlılık Dergisi*, 21(1), 1-12.

Saunders, J. B. (2017). "Substance Use and Addictive Disorders in DSM-5 and ICD 10 and The Draft ICD 11", *Current Opinion in Psychiatry*, 30(4), 227-237.

Semiz, Ü. B., Ateş, M. A., Algül, A., İyisoy, M. S., Güneş, C., Başoğlu, C., Ebrinç, S., & Çetin, M. (2007). "Antisosyal Kişilik Bozukluğu Olan Erkek Bireylerde Madde Kullanım Bozukluğu Yaygınlığı", *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 17(4), 162-166.

Siyez, D. M., Gezginci Gürçay, E. & Yüncü, Z. (2012). "Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ve Olmayan Ergenlerin Çocukluk Dönemi Aile Yaşantılarına İlişkin Algıları", *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(4), 299-305.

Şirin, H., & Uzun, M. E. (2021). "Madde Kullanım Bozukluğu Tanısıyla ÇEMATEM'de Tedavi Gören Ergen Hastaların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri: Bursa Örnekleme", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 28(2), 151-158.

Taylan, Ş. B., Nas, İ., & Ediz, Ç. (2019). "Sağlıklı Yaşam Seminerine Katılan Öğrencilerin Madde Bağımlılığı İle İlgili Farkındalıkları", *Bağımlılık Dergisi*, 20(4), 197-205.

Tektaş, Soy, İ., & Kocataş, S. (2020). "Madde Bağımlılığı Tanısı Almış Bireylerde Benlik Saygısı ve Sosyal Dışlanma Alguları Arasındaki İlişki", *EGEHFD*, 36(2), 73-86.

Uzun, S., & Kelleci, M. (2018). "Lise Öğrencilerinde Madde Bağımlılığı: Madde Bağımlılığından Korunma Konusundaki Öz Yeterlikleri ve İlişkili Faktörler", *Düşünen Adam*, 31(4), 356-363.

Yalman, E. (2019). "Ebeveyn ve Akran İlişkilerinin Genç Kızlarda Madde Kullanımına Etkisi", *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 4(2), 372-391.

Yaman, Ö. M. (2014). "Uyuşturucu Madde Bağımlısı Gençlerin Aile İçi İlişkilere Yönelik Görüşleri: Esenler-Bağcılar Örneği", *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 1(1), 99-132.

Yılmaz, G. & Kaylı, D. S. (2020). "Toplumun Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Bireylere Yönelik Tutum ve Davranışları: Manisa İli Örneği", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 326-338.

Yılmaz, G. & Şaşman Kaylı, D. (2020). "Toplumun Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Bireylere Yönelik Tutum ve Davranışları: Manisa İli Örneği", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 326-338.